

ارتقای فرهنگ شهرنشینی امکان پذیر است: "نقش و ابعاد آموزش شهروندی در ارتقاء فرهنگ شهرنشینی"

محمد رضا غلامی

(معاون امور مناطق اداره کل آموزش های شهروندی شهرداری تهران)

مقدمه:

آموزش شهروندی از ارکان اساسی زندگی اجتماعی و فرهنگی انسان در جامعه امروز است، بر این اساس این مولفه از مباحث اساسی جامعه شهری در هر دوره تاریخی از زندگی انسان می باشد. این مسئله از قرن ۱۹ در جوامع صنعتی و شهرنشینی از اهمیت فراوانی نسبت به دوره های تاریخی گذشته جهان برخوردار گردیده است، همین امر منجر به پیدایش و ضرورت نظام مهارت های شهروندی و اهمیت آن در حوزه آموزش و پرورش و آموزش عالی و مدیریت شهری قرار گرفته است؛ و باعث این شده که نهادهای آموزشی جوامع صنعتی از طریق برنامه ریزی های رسمی و غیر رسمی به تحکیم و تقویت نظام ارزشی مهارت های شهروندی بپردازند و در جهت استحکام دموکراسی و مشارکت ملی - محلی، هویت اجتماعی و مدنی شهروندان را تکامل بخشند. با توجه به اینکه هر جامعه ای با عنایت به زمینه های فرهنگی و ارزشی خود شهروندان خاص با خصوصیات ویژه پرورش می دهد؛ و این امرضامن بقاء و تداوم حیات اجتماعی و میزان توسعه هر کشوری می باشد؛ باید آموزش های شهروندی حساب شده ای را برای تمام اقشار جامعه به طور وسیع در نظر گرفت که می توان آن را از رسمی ترین نظام آموزش کشور یعنی آموزش و پرورش آغاز کرد و با پیگیری آن در مدیریت شهری به پایان برسانیم. در این یادداشت ما برآنیم تا نقش و اهمیت آموزش های شهروندی را در شاکله های مختلف نشان دهیم.

۱. نقش آموزش شهروندی در جامعه:

آموزش رفتارهای شهروندی در افزایش کیفیت عملکرد سازمان های مدنی بسیار اثرگذار است، این آموزه ها به تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی یک جامعه در سطح "محلی - ملی و جهانی" کمک خواهد کرد، چنین اشاعه ای در ابعاد نوع دوستی و پذیرش عمومی از اهمیت زیادی برخوردار است. آموزش شهروندی بخشی از وظایف مدیریت شهری است، در واقع دولت و نهادهای قانونگذار، سازمان های ملی و محلی، تشکل های مدنی و... از طریق آموزش حقوق شهروندی و مهارتهای زندگی جمعی و شناخت اصول مدیریت شهری نقش بارزی در تربیت شهروندان خواهند داشت.

۲. آموزش شهروندی به عنوان یک واقعیت اجتماعی:

باتوجه به رویکردهای اجتماعی شهرداری تهران من جمله در حوزه آموزش شهروندی به عنوان یک واقعیت اجتماعی باید اشاره به این کرد که آموزش شهروندی به عنوان یک واقعیت اجتماعی در ساختار فرهنگی جامعه ایران در قالب سه شکل "امتناع شهروندی" که باعث عدم شکل گیری و تقویت زمینه ها و بستر سازی است که در دوره های حکومتی ایران باستان شاهد بوده ایم. "امکان شهروندی" که متناسب با ظرفیت و پتانسیل شکل گیری تقویت زمینه ها و بستر سازی شهروندی است که در حکومت های ایران بعد از اسلام تا زمان مشروطه در ایران می توانیم مطالعه کنیم. "ایجاب شهروندی" که در این دوره احساس ضرورت وجود زمینه ها و بستر سازی شهروندی شده که بعد از انقلاب اسلامی گسترش یافته است ما در حال حاضر با چنین فرایندی روبرو هستیم که از طرف حکومت به مردم آموزش داده می شود

۳. آموزش شهروندی به عنوان یک واقعیت تربیتی:

مفهوم آموزش شهروندی از مفاهیم کلی است که به مطالعه "فرهنگی-اجتماعی-سیاسی و فنی" یک جامعه وابسته است. در واقع این مؤلفه را می توان آموزش شیوه های زندگی کردن بایکدیگر به طور خاص در یک جامعه و به طور عام در جامعه جهانی اطلاق نمود.

۴. آموزش شهروندی به عنوان واقعیت سیاسی:

آموزش شهروندی از بعد سیاسی و مدنی به عنوان یک واقعیت به تعلیم راهکارهای ایجاد وحدت، حفظ یگانگی و انسجام همه جانبه شهروندان می پردازد که این مسئله موجب رشد هویت ملی در بین شهروندان شده است. از سوی دیگر این آموزش ها از طریق شرایط بسیج سیاسی در جامعه نظیر شرکت در انتخابات، علاقمندی به مطالب سیاسی و پیگیری امور سیاسی نقش شهروند فعال سیاسی را در بین افراد جامعه تقویت می کند.

آموزش شهروندی از نگاه سیاسی دارای چنین کارکردهایی در هر جامعه است « ۱- جامعه پذیری سیاسی شهروندان و آشنا سازی با فرهنگ سیاسی ۲- گزینش جذب و آموزش رهبران و کارگزاران سیاسی ۳- ایجاد یگانگی سیاسی در جامعه ۴- ایجاد زمینه برای تشکیل سازمان هایی که در جامعه نقش های سیاسی ایفاء میکنند و...»

۵. آموزش شهروندی به عنوان واقعیت فرهنگی:

آموزش شهروندی با ارتقاء فرهنگ شهروندی ارتباط مسقیم دارد و به عنوان یک واقعیت فرهنگی همراه با عناصر کلیدی آن همواره در طول تاریخ زندگی اجتماعی انسان که به استقرار فرهنگ می انجامد نقش بارزی می تواند داشته باشد. امروزه این آموزش ها در تعیین جایگاه فرد در جریان توسعه یافتگی در بستر جهانی شدن از ضرورت های دستیابی تلقی می گردد. آموزش شهروندی یک آمیختگی و رابطه تنگاتنگ با اخلاق و روابط اخلاقی دارد. این عنصر از شهروندی علاوه بر زمینه های سیاسی بر روابط اخلاقی بین اعضای جامعه و شرایط یگانگی و همبستگی اجتماعی و اخلاق مدنی ناظر است. این مؤلفه آموزشی با مشوق هایی چون احساس برادری، همنوعی، تعهد، و مسئولیت پذیری همراه است. آموزش های شهروندی در بعد فرهنگی اشاره به اخلاق شهروندی می کند در واقع باید به آموزه هایی حقوقی پرداخت که شهروندان در یک شهر نسبت به نهادهای اجتماعی، شهروندان باید اجرا نمایند. آموزش شهروندی از بعد فرهنگی شامل « آموزش مجموعه ای از هنجارها و ارزش هایی می شود که انعطاف پذیری بسیاری دارند و این امر ناشی راز وجود تفاوت ها و تنوعات فرهنگی است که در جامعه شکل می گیرد، از نظر ترنر آموزش فرهنگ شهروندی ارتباط به مشارکت فرهنگی افراد جامعه دارد و باید شهروندان در امور مربوط به فرهنگ عمومی جامعه آموزش ببینند و خود را مسئول بدانند و در گسترش آن مشارکت نمایند.»

۶. راهکارهای آموزش شهروندی:

الف: با توجه به اینکه تمدن جدید قرن بیستم و بیست و یکم توانسته تمام ساختار زندگی انسان را از نظر رفاه مادی تحت تاثیر قرار دهد اما ضرورت ایجاد یک دیدگاه اخلاقی و فرهنگی همه جانبه در آموزش های رسمی و غیر رسمی شهروندان در تمام سطوح که منجر به توسعه همه جانبه جامعه می شود برای زندگی شهروندان یک جامعه لازم است.

ب: برای اینکه آموزش های شهروندی با تمام ابعاد آن به عنوان یک واقعیت اجتناب ناپذیر در اذهان شهروندان از همان دوران کودکی تا بزرگسالی نهادینه گردد باید همواره از منابع "اخلاقی- فرهنگی- اجتماعی- سیاسی- حقوقی و..." که پایه های قدرتمند ساختار فرهنگی را در بین شهروندان تقویت می کند مورد توجه برنامه ریزان و متخصصان اجرایی مدیریت سیاسی و شهری جامعه قرار گیرد.

پ: باید آموزه های متنوع شهروندی را برای تمام سطوح شهروندی متناسب با نیازهای "اجتماعی- روانی- اقتصادی- سیاسی- دینی و..." به صورت رویکردها و برنامه ریزی های "بلند مدت- میان مدت و کوتاه مدت" اجرا کرد.

ت: ضرورت باز آموزی تعالیم "فرهنگی- اجتماعی- روانی- حقوقی- سیاسی" شهروندی در حوزه دانش های علوم انسانی از طریق برنامه ریزی های علمی و تخصصی در طی سال به صورت مستمر در قالب هم اندیشی ها- همایش ها- کارگاه های آموزشی و عملی- انتشارات- برنامه های آگاه سازی ایجاد کرد.

ث: تلاش در جهت هدایت پژوهش های خردنگر در سطوح محلی- منطقه ای و حتی کلان نگر در سطح ملی برای شناخت سازوکارهای پارامتری آموزش شهروندی در قالب "تربیتی- پرورشی- اجتماعی- فرهنگی و روانی" و تلاش برای ارائه راه کارهای عملی و کاربردی آموزش های نهادینه شده شهروندی امری ضروری برای جامعه است.

ج: باید در آموزه های شهروندی برای هر سطحی از شهروندان به نیاز سنجی هویتی شهروندان توجه شود.

چ: در آموزش های شهروندی باید ابعاد مختلف آموزه های شهروندی به موزات هم در جهت تکامل بخشیدن به زندگی اجتماعی شهروندان تاکید شود.

ح: باید در برنامه ریزی های درسی و غیر درسی که از سوی نهادهای آموزشی و کانون های آموزشی در حوزه شهروندی شکل می گیرد به مولفه های درونی و بیرونی فرهنگ و اخلاق شهروندی توجه گردد، تا از این طریق پایه های فرهنگ شهروندی را تقویت کرد.

خ: با توجه به اینکه جامعه ایران از تنوع فرهنگی و قومی در زندگی اجتماعی و فرهنگی برخوردار است، باید آموزش های شهروندی را یک سازه فرهنگی و اجتماعی در نظر گرفت که متناسب با رویکردهای ارزشی، بومی، و محلی آن خرده فرهنگ شهروندی باشد.

د: با توجه به تحولات "تکنولوژیکی- اجتماعی- سیاسی- فرهنگی و اقتصادی" که جامعه روبرو است باید آموزه های شهروندی را پدیده ای پویا و دگرگون متناسب با شرایط جهانی دانست و دائماً به باز تولید فرهنگی و اجتماعی این مولفه توجه و اهتمام خاص داشت.

ذ: باید در برنامه ریزی های آموزش شهروندی ابعاد "حقوقی- سیاسی- فرهنگی- اخلاقی" شهروندان برای رسیدن به یک تعریف جامع و کامل از شهروندی مدنظر قرار گیرد.

ر: در آموزش شهروندی از سوی نهادهای آموزشی رسمی و غیر رسمی سرفصل های فرهنگ شهروندی چون "مساوات طلبی- آزادی- جمع گرایی- فرد گرایی- مردم سالاری- مسئولیت پذیری مدنی- مددکاری- حمایت اجتماعی- مشارکت همه جانبه و..." مورد حمایت و تعلیم از سوی حاکمیت وقت و مدیریت شهری قرار گیرد.

ز: در دهه های اخیر آموزش های شهروندی در جامعه در عرصه های "سیاسی اجتماعی- اخلاقی و فرهنگی" امری ضروری است که تمام دستگاه های رسمی و غیر رسمی جامعه باید در اهتمام ویژه به این آموزش ها سرمایه گذاری های اجتماعی- فرهنگی خاصی بنمایند.

ژ: با توجه به اینکه آموزش شهروندی پدیده ای پویا ست پس لازم است در جهت شهروندی فعال در تمام زمینه های اخلاق شهروندی تمام دستگاه های اجرایی بر پایه آرمان های "ایدئولوژی اسلامی- ایرانی - جهانی" فعالیت و سرمایه گذاری کنند.

س: آموزش های شهروندی باید در راستای "خلاقیت ها- ابتکارها- خودشکوفایی" شهروندان و رفع نیازهای پایدار و همه جانبه شهروندی صورت گیرد.

منابع

۱. خطیب زنجانی، نازیلا. آموزش شهروندی نیاز جامعه امروز؛ روزنامه کیهان، ۱۳۸۶. قابل دسترس در www.magiran.com.
۲. لطف آبادی، حسین. آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش آموزان؛ فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۱۷، سال پنجم، دوره پائیز، ۱۳۸۵، صص ۴۴-۱۱. قابل دسترس در www.sid.ir
۳. شارع پور، محمود. جامعه شناسی آموزش و پرورش؛ نشر سمت، تهران، ۱۳۸۶.
۴. صرافی- عبداللهی، مظفر- مجید. تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت کشور؛ مجله پژوهشهای جغرافیایی، شماره ۳۳، دوره بهار، ۱۳۸۷، صص ۱۳۴-۱۱۵. قابل دسترس در www.sid.ir
۵. هویدا- نادری، رضا- ناهید. بررسی سطح رفتاری شهروندی سازمانی کارکنان؛ پژوهشنامه مدیریت اجرایی، سال نهم، شماره ۱ (پیاپی ۳۳)، ۱۳۸۸، صص ۱۱۸-۱۰۳. قابل دسترس در www.sid.ir
۶. توسلی- نجاتی حسینی، غلامعباس- محمود. واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران؛ مجله انجمن جامعه شناسی ایران، دوره پنجم شماره ۲، ۱۳۸۵، صص ۶۰-۳۲. قابل دسترس در www.sid.ir
۷. عاملی- محمد خانی، سعید رضا- نجمه. ارتباطات بین فرهنگی و گفتمان حقوقی، آموزشی و رسانه ایرانی؛ فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، شماره ۴ دوره زمستان، ۱۳۸۷، صص ۷۸-۴۱. قابل دسترس در www.sid.ir
۸. فیتزپتریک، تونی. نظریه رفاه (سیاست اجتماعی چیست)؛ ترجمه هرمزهایون پور، نشر گام نو، تهران، ۱۳۸۱.
۹. علاقه بند، علی. جامعه شناسی آموزش و پرورش؛ نشر روان تهران، ۱۳۷۵.
۱۰. شربتیان، محمد حسن. تاملی بر مبانی فرهنگ شهروندی و ارائه راهکارهایی برای گسترش آن؛ فصلنامه فرهنگی- پژوهشی فرهنگ خراسان جنوبی، شماره ۸۰۹، سال دوم و سوم، دوره تابستان و پائیز، ۱۳۸۷، صص ۱۵۴-۱۱۹.